

Janko Kersnik: JARA GOSPODA

Zgodba se začne v Grobljah. V vas pride nov uradni list, ki vaščanom pove, da bodo dobili novega sodnika, Andreja Vrbanaja. V gostilni poteka pogovor o njegovem bivališču in njemu samemu. Notar in adjunkt Pavel pa povesta o njem nekaj več, saj ga poznata iz študijskih let.

Drugo poglavje razkriva, kaj se je dogajalo 15 let pred tem. Na gradiču Veseliki, se pripravlja skupina mladeničev in mladenk v spremstvu starejših na izlet. Namenjeni so na hrib Kremen, kjer naj bi se pogostili in udeležili maše. V ospredju hodita Maruša in Vrnaboj, vseučiliški dijak kmečkega stanu, ki vodita osla z prtljago. Vrbanoj se je družil z drugim dekletom, Julko, vendar ga Maruša posvari naj se ji ne predaja. Pove mu namreč, da je nagelj, ki ji ga je dal ob prejšnem izletu zavrгла, shranila pa je Pavlovega. Kmalu ju dohitijo ostali in pričnejo pogovor. Tinče se ponudi, da bo vodil osla, vendar pa mu Maruša tega ne dovoli zakaj z njim naj bi ravnal preveč grobo.

Tine, notar, pove Pavlu, da je poizvedel kaj se je zgodilo z Julko in ugotovil, da je postala Učiteljica v Zagorici, v zameno pa mu Pavel pojasni, kaj se je zgodilo pred petnajstimi leti na izletu. Pavel in Julka sta nabirala rože v okolici in se kmalu nekoliko oddaljila. Pavel je izbral samoto in ji izpovedal ljubezen, vendar ju je prekinil Vrbanoj, ki je stal v bližini in je slišal o čem je tekla beseda. Julka se je oddaljila, Vrnaboj in Pavle pa sta se spoprijela na robu prepada. Pred tragičnim koncem enega od njiju, prekine spopad stric Pepe, ki se je prav tako znašel v bližini. Po tem dogodku so se razšli in krenili vsak svojo življensko pot.

Oče Krača vodi postavljanje slavoloka, katerega namen Pavel sprva napačno oceni za dobrodošlico Andreju, saj se izkaže, da je za novega škofa Babinega polja. Pavel izve, da se v vasi mudi Julka in jo poišče ter ugotovi, da kljub letom ni izgubila lepote. Po nekaj besedah Julka odide, saj se ji mudi v Zagorico. Ko prispeta škof in nekaj kasneje še Andrej, se dogajanje preseli v krčmo, kjer je izrečenih nemalo besed na račun škofa in Andreja.

Med Pavlom in Andrejem, ki je s tekom življenja zasovražil plemstvo, zakaj vedno je moral opravljati manj vredno delo kljub višji izobrazbi. Razvne se pogovor zakaj sta še samska, vmeša pa se tudi Tine. Začneta se pogovarjati o natakarcu v krčmi, in začneta drug drugega izivati s poroko.

Pol leta kasneje se uresniči, kar je rekel Andrej, saj župnik napove poroko Ančke in Andreja. Govorice se med mašo hitro razširijo, tako da že kmalu vsi v okolici modrujejo, kako je Ančka srečna, da se bo poročila s sodnikom. Pavel in Tine pa se o poroki drugače pogovarjata, saj razglabljata, ali je Ančka sploh primerna za človeka kot je Andrej, saj ni imela izobrazbe in je bila izučena le za strežbo drugih.

Bliža se dan stoletnice župnije, zato vsi opravljajo potrebne priprave na praznovanje. Duhovniki priredijo slavlje v cerkvi, kmetje se že veselijo pretepa ob koncu z fanti iz druge vasi, plemištvu pa se zbere in skupno določi njihov cilj. Najprej se odločijo za šolsko zastavo in določijo Ančko za kumico, predlagana pa je tudi ustanovitev gasilskega društva.

Sprva se je razširil splošen vtis, da je Ančka ne primerna za ženo Andreju, saj je nespretna, ne zna se pravilno vesti in izražati. prime se je naziv ' jarogosposka ' Ančka. Postopaoma se stanje izboljša; Ančki močno pomaga druženje z Valentinovo ženo Evfenijo. Spreminje se ne le splošno mnenje o Ančki, v Pavlu se vedno večja poželenje po nji.

Dan pred stoletnico se zbere širša skupina v kateri so tudi Pavel, Ančka, Andrej in Julka ter veseljačijo. Odločijo se, da se bodo lovili, ker pa se Andrej več ukvarja z Julko kot s svojo ženo priložnost izrabljuje Pavle, ki le to ujame in ji razkrije svoja čustva do nje. Verbanovejka ga zavrne, kasneje pa moža okakra, zakaj se je sploh poročil z njo, če se zdaj podi za Julko.

Sledečega dne se praznovanje odvija z nekaj manjšimi nesrečami, vendar ljudje ostanejo dobre volje vse do večera. V krčmi se zberejo nekoliko imenitnejši vaščani in pričnejo s plesom, na katerem si kot partnerico Pavel izbere Ančko. Ta mu pove, da se širijo govornice o njiju, po plesu pa se mu ne upre, ko ji sledi v garderobo in jo prične poljubljati.

Ančka se začne čudno vesti, mož jo večkrat vpraša če je kaj narobe, vendar se po negativnem odgovoru vedno odpravi v službo, ne da bi se poglobil v njeno spremenjeno obnašanje. Proti večeru se oba pogosto odprvita k Kračarju, kjer se Andrej pridruži meščanom pri pogovoru, Ančka pa pogosto pomaga pri knjigovodstvu. Ančke pa ne privlači želja po domačem okolju, temveč Pavel, saj se z njim sestaja v sobi, ki ji je še vedno pripadala kljub poroki. O njenem razmerju s Pavlom so seznanjeni že vsi razen Andreja.

Valentin se izkaže za dobrega prijatelja Andreju, saj Pavla posvari, naj prekine početje, ta pa mu odvrne, naj pazi on, zakaj med njim in Julko naj bi se nekaj dogajalo, čeprav to ni bilo res. Stanje postane preveč absurdno tudi Evfemiji, saj ob priložnosti obišče teti v mestu in sestavijo načrt kako Andreja obvestiti o ženini nezvestobi.

Anonimnemu pismu Andrej sprva ne more vrjeti, ko pa vidi Pavlovo mlačno reakcijo na besedilo spozna, da je resnično. Ne upira se navezanost Ančke na Pavla, zato mu reče naj jo vzame saj je noče več videti.

Zadnje poglavje kaže stanje, deset let po Andrejevem usodnem spoznanju. Mesto sodnika sedaj zavzema Pavel (na Zgornjem Štajerskem), Vrbanoj pa je svetovalec pri okrožnem sodišču. Pred Pavla pripeljejo pritepenko, ki je obtožena prosjačenja; Ančko Vrbanoj. Ta je prisiljena Pavlu razložiti zadnjih deset let po ločitvi. Pavel jo obtoži na tri dni zapora, vendar po dveh dneh v ječi kljub prisotnosti zdravnika umre.